

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ**

**Б.ОСМОНОВ АТЫНДАГЫ ЖАЛАЛ-АБАД МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

БЕКИТИЛДИ

Окумуштуулар кеңешинин

протоколу № 5 _____

22.02.2021.

КАРАЛДЫ

Усулдук кеңешинин

протоколу № 6 7.02.21

**ЭМГЕК РЫНОГУНДАГЫ СУРОО - ТАЛАПТАРДЫ ЖАНА
СУНУШТАРДЫ ТАЛДООНУН МЕТОДОЛОГИЯСЫ**

Жалал-Абад, 2021-ж.

Эмгек рыногундагы суроо-талаптарды жана сунуштарды талдоонун методологиясы

Суроо-талап жана сунуш жөнүндө маалыматтарды пайдалануу боюнча колдонмо
Жалал-Абад мамлекеттик университети

Мазмуну

Киришүү

I. Эмгек рыногундагы суроо-талап жана сунуш

1. Эмгек рыногунда суроо-талаптын себептери
2. Эмгек рыногунда сунуштоонун себептери
3. Окуу жайдын маалыматтык системасы
4. Эмгек рыногу жөнүндө маалыматтарды чогултууда жана талдоодо кызыкдар тараптардын ролу
5. ЖАМУнун ролу
6. Иш берүүчүлөрдүн ролу
7. Мамлекеттик органдардын ролу

II. Эмгек рыногу жөнүндө маалыматтарды кароо жана талдоо, ошондой эле жалпы өлкө жана региондор боюнча эмгек рыногунда кадрларга болгон муктаждыктар

1. Эмгек рыногу жөнүндө маалымат
2. Сандык маалымат
3. Сапаттуу маалымат
4. Маалымат форматтары
5. Эмгек рыногу жөнүндөгү маалыматтын түрлөрү

III. ЖАМУнун бүтүрүүчүлөрүн көзөмөлдөө

1. Бүтүрүүчүлөрдү байкоого алуу үчүн жоопкерчилик
2. Маалыматтар базасын түзүү
3. Маалыматтарды чогултуу ыкмалары
4. Бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөө жыйынтыгынын пайдалуулугу

IV. Иш берүүчүлөрдү түздөн-түз сурамжылоо

Региондук эмгек рыногунда суроо-талапты жана сунушту талдоо методологиясы башкаруу органдары жана студенттер тарабынан пайдаланылышы мүмкүн, эксперттик топтор менен окуу жайлардын өнөктөштөрү

Киришүү

Жогорку окуу жайларда кесиптик билим берүү - экономикалык өсүштүн, социалдык интеграция жана өлкөнүн туруктуу өнүгүшүнүн факторду катары адам капиталын өнүктүрүүдө маанилүү ролду ойнойт. Өлкөнүн жана региондун социалдык-экономикалык керектөөлөрүнө өз убагында көңүл буруу максатында окуу жайлар эмгек рыногу жөнүндө маалыматты иликтейт жана талдайт. Азыркы учурда, Кыргызстандын аймактарында эмгек рыногунда суроо-талаптын жана сунуштун ортосундагы айырмачылыктар бар. Бул тенденция менен шартталган факторлор: иш берүүчүлөрдүн талапкерлерге коюлуучу талаптарын жогорулатуу, белгилүү бир адистиктер боюнча эмгек ресурстарынын "сапатынын" жетишсиздиги, бүтүрүүчүлөрдүн керектүү кесиптик деңгээлин аныктоодо жумуш берүүчүлөр менен жогорку окуу жайларынын ортосундагы өз ара аракеттердин жоктугу.

Иш берүүчүлөрдүн талаптарын жана региондо болгон эмгек ресурстарын натыйжалуу пайдалануу мүмкүнчүлүгүн эске алуу менен эмгек рыногунун абалына мониторинг жүргүзүү үчүн ар тараптуу талдоо жүргүзүү зарыл, мындай учурда математикалык моделдештирүүнүн негизинде комплекстүү мамиле жасалат. Жумушчу күчүнө суроо-талап биринчи кезекте макроэкономикалык агымдардан көз каранды. Аларга жумушчу орундарынын санына түздөн-түз таасир этүүчү экономиканын өнүгүү динамикасы жана инвестициялык активдүүлүк кирет: булар экономика өсүп жатканда көбүрөөк болот, ал эми кризис учурунда же жумуш орундарынын саны кыскарганда азаят.

Мындан тышкары, жумушчу күчүнө суроо-талап, эмгекке акы төлөөнүн жетишилген деңгээлине жараша болот. Эмгек акы жогорку деңгээлде болгон учурда, иш берүүчүлөр өндүрүштү автоматташтыруу же аны "арзан" өлкөлөргө же региондорго чыгаруу жолу менен өз чыгымдарын төмөндөтүшөт же жумуш орундарын чектөөнү сунуш кылышат. Эмгектин региондук жана локалдык рыноктору үчүн суроо-талаптын калыптанышында алардын экономикасынын түзүмү олуттуу роль ойнойт, ошондой эле көп убакытты талап кылган жана оор эмес тармактардын катышы да маанилүү болот. Заманбап экономикада кызмат көрсөтүү тармагы кыйла машыккандыгы үчүн чоң шаарларда кызмат көрсөтүү сектору өнүгүп жатат, ошондуктан бул тармакка жумуш орундарын сунуш кылуу көбүрөөк болуп жаткандыгы байкалат. Мындай көрүнүш эмгек рыногунун жакшы абалга өтүшүнө өбөлгө түзөт. Анча чоң эмес монофункционалдуу шаарларда эмгек рыногу шаардагы ишкананын абалына көз каранды жана ошондуктан кыйла аялуу жана туруксуз болуп саналат. ЖАМУ жайгашкан шаардагы монофункционалдуу шаарлардын катарын толуктагандыктан бул жерде тигил же бул кесипкөйлөрдү даярдоодо жана аларды жумуш менен камсыз кылууда бир канча көйгөй жаралбай койбойт. Жалал-Абад областынын бардык аймактары жалаң гана аталган окуу жайдын бүтүрүүчүлөрүнөн көз карады болот деген ойдон оолак болуу керек. Окуу жайдын милдети эмгек рыногуна туруштук бере ала турган, талапка жооп берүүчү кесипкөй адистерди даярдоо болуп саналгандыктан, өндүрүш койгон талаптарды аткарууга жана алар менен бирге тыгыз иш алып барууга даяр. Жумушчу күчкө болгон суроо - талаптын дагы бир фактору-мамлекеттин иш менен камсыз кылуу чөйрөсүндөгү саясаты. Демек окуу жай дал ошол мамлекеттин иш менен камсыз кылуу чөйрөсүндөгү саясаттын белдүү фигуранты болуш керек. Бул багытта Жалал-Абад мамлекеттик университети иш алып барып жатат жана алдыда бир канча иш чараларды пландоодо. Сандан сапатка өтүүдө канча бүтүрүүчү окуу жайын аяктады эмес канча бүтүрүүчү өз кесиби боюнча иш менен камсыз болду. Бул эмгек рыногун жөнгө салуучу катары мамлекеттин ролу ар кандай кызыкчылыктагы (мейли мамлекеттик же жеке иш кана болсун) кызматкерлерди жалдоо жана бошотуу сыяктуу "оюн эрежелерин" көзөмөлдөө керек. Институттук ченемдер эмгек рыногунун абалына олуттуу таасир көрсөтөт. Иштегендерди социалдык коргоо өтө катуу жөнгө салынганда гана жогорку деңгээлде кошумча чыгымдардын тобокелдигин минималдаштырууга умтулушат жана жумушчуларды жалдоону чектейт, бул жумушсуздуктун өсүшүнө алып келет

I.Эмгек рыногундагы суроо-талап жана сунуш

Ар кандай эмгек рыногу кадрларга болгон суроо-талап менен сунуш алардын ортосундагы динамикасына карабастан өз ара аракеттенүүдө болот. Ал жумушчу күчтүн жигердүү миграциялык жана башка агымын камтышы мүмкүн. Жумушчу орундардын үлүшү жумушчу күчтүн орчундуу үлүшү сыяктуу эле аз квалификациялуу жана квалификацияланган эмес болушу мүмкүн. Мындай учур квалификациялуу кадрларды даярдоодо кесиптик билим берүүнүн ролун белгилүү бир түрдө чектейт. ЖАМУ өлкөнүн эмгек рыногуна жогорку билимдүү жана орто билимдүү кадрларды даярдайт. Орто кесиптик билим берүү системаларында кесиптик окутуунун кыска циклдери колдонулат, ошондуктан аларды ыкчам пландоо жүрүп, кадрларды чыгаруу мезгили 2-3-жылдан ашпоого тийиш. Ошондуктан мындай системада кадр даярдоодо, эмгек рыногундагы кыска мөөнөттүү учурду жана болжолдонгон кырдаалды билүү өлкөнүн ар бир аймактарында мүнөздүү болуш керек. Ал эми жогорку жайларында болсо орто кесиптик билим берүү системаларына караганда көбүрөөк мезгил талап кылынат, ошого жараша квалификациялануунун үлүшү жогору болот. ЖАМУ жайгашкан аймак салыштырмалуу аз санда өндүрүш менен камсыз болсо да кесипкөйлөрдүн жумуш менен камсыз болуусун шарттай алат. ЖАМУнун алдындагы максаты биринчи кезекте аймакка керектүү адистерди даярдоо болгондуктан аймактагы эмгек рыногунун абалы менен таанышуу маанилүү. Азыркы кезде ар бир мекеме жана өндүрүш базар экономикасында таасирдүү орун ээлеш үчүн, албетте сапаттуу кадрлар менен камсыз болуусу зарыл. Ар бир жаш кадрга мекеме же өндүрүш коюп жаткан жогорку талап окуу жайдын эң негизги көйгөйү болууга тийиш. Окуу жайды бүтүргөн билимдүү жумушсуздардын армиясынын санын азайышы өндүрүш менен окуу жайдын ортосундагы кесипкөйлүк байланыштын жогорулашынан көз каранды болот.

ЖАМУ азыркы учурда аккредитацияланган (жергиликтүү жана эл аралык) окуу жайы катарында студенттерди даярдоодо окуу пландарын түзүүдө иш берүүчүлөрдүн талабын эске алуу менен заманбап кадрларды даярдоого кадам таштоодо. Компетенттүү атаандаш кесипкөйлөрдү даярдоодо ЖАМУ бардык шартты түзүүдө. ЖАМУ квалификациялуу жумушчу күчүнө суроо-талап жөнүндө маалыматы же болбосо жаңы көндүмдөрдү (компетенцияларды) өндүрүштүк практика учурунда, жумуш берүүчүлөр менен өз ара байланыш аркылуу, бош орундар жарманкелерине катышуу учурунда, ошондой эле ар кандай тематикалык тегерек столдорду жана иш берүүчүлөр менен жолугушууларды өткөрүүнүн алкагында жыйнашат. Ошондой эле окуу жайдын өкүлдөрү иш берүүчүлөр менен жеке байланышып, алардын эмгек рыногунун муктаждыктары тууралуу белгилүү бир маалыматты ала алат. Адистерди даярдоого түздөн түз катышкан кафедраларда жана бөлүмдөрдө жылына бир канча жолу иш берүүчүлөр менен тегерек столдор жана конференциялар уюштурулат.

Мындай иш чараларда көтөрүлгөн көйгөйлөр кафедранын же бөлүмдүн жылдык иш планына киргизилет. ЖАМУ педагогикалык багыттагы адистерди дагы даярдаганына байланыштуу азыркы учурдагы мектептердеги окутуунун заманбап талаптарына маани берет. Мектеп мугалимдери менен бирге семинар тренингдерди уюшурат жана өндүрүштүк практиканын жыйынтыктоочу конференцияларына мектеп мугалимдеринин өкүлдөрү катышат. Бул мезгилде жаштар ар тараптуу жана бейтарап маалымат алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушуп, ошону менен катар ишке орношуу мүмкүнчүлүктөрү жана алардын эмгек рыногунун керектөөлөрүнө ылайык келүүсү боюнча сунуштар жана кеңештер менен камсыз болушат.

Жаштарга иш берүүчүлөрдүн дайыма өсүп турган талаптары жөнүндө, ошондой эле алар бардык эмгек ишмердиги учурунда жаңы жумуш орундарына (жаңы функцияларга) ыңгайлаш керек экендигин билүү зарыл.

Эмгек рыногу - иштей турган адамдар менен мүмкүн болуучу иш берүүчүлөрдү (жумушчу күчүнө суроо-талап) байланыштырган механизм болуп саналат (жумушчу

күчүн сунуш кылуу). Эмгек рыногу экономиканын иштешин чагылдыруу менен жергиликтүү, региондук, улуттук жана эл аралык деңгээлде иштейт.

Эмгек рыногундагы суроо- талап-өлкөнүн эмгек ресурстарына болгон алардын ар кандай баасынын жыйындысын билдирет.

Эмгек рыногунда сунуш-бул эмгекке бардык мүмкүн болгон баалар менен өлкөдө кызматкерлерине эмгек ресурстарынын жыйындысын сунуш кылуу.

Эмгек рыногунун негизги көрсөткүчү болуп эмгекке акы төлөө саналат, ал адамдын кадимки жашоо-турмушун камсыз кылуу үчүн зарыл болгон жыргалчылыктардын жыйынды наркына жараша аныкталат.

1.Эмгек рыногунда суроо-талаптын факторлору:

Азыркы шартта кыргызстандык билим берүү системасын реформалоо процесси менен катар эле бардык жумуш берүүчүлөрдүн талабына жооп берген эмгек рыногун түзүүнүн курч маселеси турат.

Эмгек рыногундагы суроо-талап төмөнкү факторлордун таасири астында түзүлөт:

1. коомдук өндүрүштүн структурасы;
2. коомдук өндүрүштүн түзүмүнүн өнүгүүсү жана масштабы;
3. коомдук өндүрүштүн үстөмдүк түрлөрү;
4. көлөмүн эсептөөнүн негиздери;
5. илимий-техникалык өнүгүүнүн деңгээли жана улуттук экономикасы;
6. улуттук экономиканын өсүү жана өнүгүү темптери.

2.Эмгек рыногунда сунуштоо факторлору

Эмгек рыногундагы сунуш төмөнкү негизги факторлордун таасири астында түзүлөт:

1. Эмгекке акы төлөөнүн орточо өлчөмү;
2. Демографиялык кырдаалда өлкөнүн калкынын саны;
3. Эмгек рыногунун кесиптик түзүмү (кайсы бир кесиптердин ашыкча өтөлүшүндө же жетишсиздигинде);
4. Билим берүү системасынын түзүмү жана сапаты;
5. Калктын мобилдүүлүгү (өлкөнүн ичиндеги жана тышындагы миграция));
6. Калктын этностук, диний, маданий, психологиялык өзгөчөлүктөрү

3.Окуу жайдын маалыматтык системасы

ЖАМУ эмгек рыногу жөнүндө маалыматтарды чогултат, талдайт жана жайылтат. Маалыматтар менен иштей турган окуу жайдагы кызматкерлер жана өнөктөштөр ар кандай иш чараларды жүргүзүүнү ишке ашырат. Ага ылайык, окуу жайдын потенциалын арттыруу, маалыматтык системасын жакшыртуу үчүн окутуучулардын арасынан аналитиктерди (эксперттик топ) даярдайт жана маалыматтарды чогултууга жана талдоого өнөктөштөр менен кызматташат.

4. Эмгек рыногу жөнүндө маалыматтарды чогултууда жана талдоодо кызыкдар тараптардын ролу

Кесиптик билим берүү жагындагы иш менен камсыз кылуу чөйрөсүндөгү саясат өлкөнүн экономикалык (өндүрүштүк, инвестициялык, соода) саясаты менен колдоого алынат.

ЖАМУ өз регионунда экономикалык өнүгүү менен алектенет, өзүнүн окуу программасын түзөт жана аны жергиликтүү/региондук эмгек рыногунун талаптарына ылайык келтирет. Окуу жай өкмөттүн стратегиясына жараша иш алып барат. (2018-2040-жылдарга Улуттук өнүгүү стратегиясы, Санариптик трансформациялоо концепциясы

"Санариптик Кыргызстан 2019-2023" ж. б.) жана Өкмөттүн социалдык-экономикалык саясаты (региондук өнүктүрүү концепциясы ж. б.).

ЖАМУнун окумуштуулары аймактык эмгек рыногу боюнча маалыматтарды, башкача айтканда жергиликтүү/региондук эмгек рыногу жөнүндөгү көндүмдөрдү, экономикалык суроо-талаптарды жана керектөөлөрдү түшүнүүгө жардам бере алат.

5. ЖАМУнун ролу

ЖАМУ бүтүрүүчүлөрдү эмгек рыногу жөнүндөгү маалымат менен камсыз кылат. Азыркы кезде глобалдашуу ыкчам өнүгүп жаткан мезгилде ар кандай технологиялардын таасири менен жумуштуулуктун чөйрөсүндө көндүмдөр да алмашып жатат. Мындай шартта ЖАМУ өз бүтүрүүчүлөрүн иш менен камсыз кылууда кызыктар тараптар менен жооптуулар көндүмдөрдүн үстүндө иш алып барат.

Квалификациялуу кадрларды даярдоо максатында эмгек рыногунун талаптарына жараша ЖАМУ өнөктөш жумуш берүүчүлөр менен пландуу иш алып барууга даяр.

6. Иш берүүчүлөрдүн ролу

Билим берүү мекемелери менен иш берүүчүлөрдүн ортосундагы жакшыртылган байланыш окууну аяктап жаткан студенттердин андан аркы иш менен камсыз болуусуна чоң өбөлгө түзөт. Иш берүүчүлөр окуу жайларга практика өтүү үчүн жана андан ары ишин улантуу үчүн жумуш орундары менен камсыз кылууга жардам бере алат. Мындай алака жумушсуздуктун тобокелдүүлүгүн азайтат.

Иш берүүчүлөрдүн келечектеги тенденцияларды, көндүмдөрдү жана билимдерди түшүнүүсү окуу жай менен тыгыз кызматташууда жана Кыргыз Республикасынын экономикалык жактан гүлдөп өнүгүшүнө оң таасир тийгизиши мүмкүн.

Эксперттик топтордун ишинин алкагында өнөктөш - иш берүүчүлөрдүн активдүү катышуусун кароо жана баалоо аркылуу эмгек рыногунун программасын түзүү.

7. Мамлекеттик органдардын ролу

Өнөктөштөр билим берүү системасынын саясаты менен бирге эмгек рыногундагы муктаждыктар жөнүндө маалыматтардын жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу боюнча чараларды көрүү керек. Анын ичинде жогорку окуу жайлардын канчалык орду бар. Окшош мекемелердин программаларынын салыштыруу менен жыйынтык чыгарып андан кийин эмгек рыногунда анализ жасоо, ошону менен катар өнөктөштөрдүн купуялуулугун коргоого алуу. Өз кезегинде окуу жайлар КР Эмгек жана социалдык өнүктүрүү министрлигинин иш менен камсыз кылууга көмөктөшүү боюнча аймактык бөлүмдөрүнөн алынган маалыматты пайдалануу менен жумуштун вакансиясы, иш берүүчү, эмгек шарттары, иштөө режими, жергиликтүү эмгек рыногундагы жумуш издөөчүгө коюлуучу талаптар жөнүндө толук маалымат берип турушат. Ошондой эле аймактык бөлүмдөр эмгек рыногундагы кырдаал жана көрсөтүлүүчү кызматтар жөнүндө маалымат беришет. <http://zanyatost.kg/Page/PageShow/1017> Региондогу квалификациялуу жумушчу күчтүн булактарынын бири бул адамдар болуп саналат. Кесиптик жарактуулугу менен кесиби боюнча жумуш ордун табууда анын мурдагы кесиптик тажрыйбасы жана кызыкчылыктары жөнүндө адамдын арызы болуп саналат. Бул эки белги "бул кесип менен квалификациялуу" кесипкей катары жумуш издеген адамды каттоодо негиз катары алынат жана квалификациялуу жумушчу орун сунушталат. ЭЭУ долбоору 11⁶ формасын сунуш кылат, ал иш менен камсыз кылуу борборлоруна кайрылган иш издеп жаткан бардык квалификациялуу кадрлар үчүн түзүлөт. Мындай компетенттүү адамдар иш менен камсыз кылуу борборлоруна катталышат жана өздөрүнүн кесиби боюнча маалымат бере алышат. Кесиби боюнча иш менен камсыз кылуу кызматтарына кайрылган адамдардын саны жөнүндө маалыматтар "учурдагы жумушсуздук" индикаторунун курамында катталат.

Мындай шартта анын жумуш издөө жагдайы боюнча маалымат бул багыттагы алектенгендердин катоосунда болот. Индикатордун Жогорку мааниси (10% жана андан көп) бул кесип боюнча квалификациялуу кадрлардын ашыкча экендигин көрсөтүп турат. Аймактык эмгек рыногунун керектөөлөрү тууралуу маалыматты чогултууда жана талдоодо КР аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдары, шаарлардын мэриялары жана алардын жетекчилери, КР Өкмөтүнүн облустардагы ыйгарым укуктуу өкүлдөрү жана жергиликтүү мамлекеттик администрациялар окуу жайларына көмөк көрсөтө алышат. Жергиликтүү башкаруу органдарынын өкүлдөрү окуу жайларды өнүктүрүү стратегиясын иштеп чыгууга жана ишке ашырууга тартуу менен региондордун социалдык-экономикалык керектөөлөрү жөнүндө маалыматтык алмашууга көмөк көрсөтөт.

II. Эмгек рыногу жөнүндө маалыматтарды кароо жана талдоо, ошондой эле жалпы өлкө жана региондор боюнча эмгек рыногунда кадрларга болгон муктаждыктар

Бүгүнкү күндө кесиби/адистиги боюнча өзгөрүшү мүмкүн болгон көндүмдөр катары каралган көндүмдөр жана көндүмдөр тобу эмгек рыногу үчүн алда канча маанилүү болуп калды. Эгер бир адамда эмгек рыногунун тенденциялары жөнүндө бир топ түшүнүк бар болсо, өмүр бою иштөө үчүн жумуш тандап алуу өтө кыйын, бирок баалуу, пайдалуу көндүмдөрдү табууга алда канча жеңил болот.

Жаштарды да, чоңдорду да бүткүл эмгек ишмердигинде ажырагыс процесс (этап) катары окутууну жана даярдоону кабыл алуу керек.

Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ачык айкындыгынын натыйжасында интернетке эмгек рыногу жөнүндө көп сандаган маалыматтар берилип жатат. Окутуу аяктагандан кийин маалыматтоо булактарын издөөгө өзүнүн потенциалын жогорулатуу керек

1.Эмгек рыногу жөнүндө маалымат

Эмгек рыногу жөнүндө маалымат эки түрдүү болушу мүмкүн: сандык жана сапаттык.

а) Сандык маалымат

Эмгек рыногу жөнүндө сандык маалыматты бардык калкты камтыган изилдөөлөрдөн алууга болот - мисалы эл каттоодон, "Эмгек рыногунун азыркы абалы" жөнүндөгү изилдөөлөрдөн ж.б.

б) Сапаттуу маалымат интервьюлардан, фокустук-топтук дискуссиялардан, же ушул сыяктуу иш-чаралардан (тегерек столдор ж.б.) алынат.

Жергиликтүү эмгек рыногу жөнүндөгү сапаттуу маалыматтар билим берүү мекемелеринен, өнөктөштүк тармактардан ошондой эле, мисалы, гезиттерде жарыяланган макалалардан ар кандай булактардан алынган болушу мүмкүн. Эмгек рыногу жөнүндө тигил же бул маалыматты пайдалануу, окуу жайларынын максаттарын көздөөгө, андан ары маалыматты кайсы максатта пайдаланганына байланыштуу болот.

Окуу жай келип түшкөн эмгек рыногу жөнүндө маалыматты пайдаланууда маалыматтын аныктыгын текшерүү керек.

2.Маалыматтардын форматтары

Эмгек рыногу жөнүндө маалымат ар кандай түрдө: графиктер, диаграммалар, таблицалар түрүндө берилиши мүмкүн. Диаграммаларды, графиктерди, таблицаларды түзүү үчүн пайдаланылган маалыматтарды

мамлекеттик органдардын (мисалы, Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитетинин, КР ЭСӨМ) расмий сайттарынан алууга болот, андан бүткүл өлкө боюнча жана региондор боюнча эмгек рыногунун баяндарын жана башка өкмөттүк эмес уюмдар тарабынан өткөрүлгөн изилдөөлөрдүн натыйжалары боюнча отчеттордо табууга болот, мисалы: <http://siar-consult.com/service/>, <http://www.m-vector.com/services> жана эл аралык уюмдардан https://www.ilo.org/skills/projects/g20ts/WCMS_635736/lang--ru/index.htm¹.

Мындай изилдөөлөрдүн жыйынтыгы массалык маалыматтар каражаттары ошондой эле тийиштүү уюмдардын сайттары аркылуу жарыяланат.

Окуу жай колдоно ала турган эмгек рыногу жөнүндө маалыматтардын түрлөрү өзүнө төмөнкүлөрдү камтыйт:

* Өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Кыргыз Республикасынын расмий саясаты- <https://www.gov.kg/ru/programs/all>:

2018-2040-жылдары Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн Улуттук стратегиясы жөнүндө <https://www.gov.kg/ru/programs/5>

*2018-2022-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүү "Биримдик" Программасы; Ишенич. Жаратмандык» <https://www.gov.kg/ru/programs/6>

*2018-2022-жылдардын мезгилиндеги Кыргыз Республикасынын региондук саясатынын концепциясы <https://www.gov.kg/ru/programs/2>

*министрликтердин, мамлекеттик кызматтардын, агенттиктердин расмий сайттары;

* Улуттук стратегиялык изилдөөлөр институтунун беренелери жана макалалары, ал бийликтин жогорку органдарына сапаттуу илимий жана аналитикалык консалтинг системасын киргизүү жана өнүктүрүү менен алектенет, илимий, деталдуу негизделген мамлекеттик чечимдерди иштеп чыгууга көмөктөшөт: <http://www.nisi.kg/produkt-nisi/publikatsii.html>

* Калктын расмий статистикасы - азыркы учурда калктын демографиялык курамы жана келечектеги окуучулардын санына потенциалдуу таасири менен иштейт. Берилүүчү маалыматтар камтылган булак: (<http://www.stat.kg/ru/statistics/naselenie/>

* Жумуш орундарын түзүүдө экономикалык профил (секторун, масштабын), эмгек рыногу жана бош орундарды изилдөө маалыматтары алуу үчүн улуттук сурамжылоо булактарына кайрылат: <http://stat.kg/ru/statistics/zanyatost/>.

* Эмгек жана социалдык өнүгүү министрлиги: <http://zanyatost.kg/Page/PageShow/1002>

Калкты иш менен камсыз кылуу мамлекеттик кызматы калкты иш менен камсыз кылууга көмөктөшүү жана жумушсуздуктан коргоо чөйрөсүндө мамлекеттик кызмат көрсөтүү менен алектенет. <http://zanyatost.kg/Page/PageShow/1014> бүткүл өлкө боюнча аймактык бөлүмдөрдүн байланыш маалыматтарын камтыйт;

* Региондорду өнүктүрүү боюнча КР Экономика министрлигинин изилдөөлөрү <http://mineconom.gov.kg/ru/section/document>;

• Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн облустардагы ыйгарым укуктуу өкүлдөрү жана жергиликтүү мамлекеттик администрациялар экономиканын аймактык өнүгүүсү жөнүндө маалымат беришет, мисалы, <http://feznaryn.kg/ru/prioritetnye-vidy-devatelnosti>.

Алардын маалыматы региондордо орто окуу жайларынын билим берүү кызматтарын пландоого чоң таасирин тийгизет.

Окуу жайлар кадрларды кесиптик даярдоону, региондо талап кылынган квалификацияны даярдоону эске алуу менен өнүгүү келечеги жөнүндө маалымат ала алышат.

*Маалымат порталдары <https://yellowpages.akipress.org/cats:137/>

* КРнын Соода жана өнөр жай палатасы <http://www.cci.kg/nezavisimaja-sertifikacija.html>;
<http://www.cci.kg/podderzhka-biznesa/regionalnye%20predstavitelstva%20tpp%20kr.html>-

* ЖЭА (Жаштар эмгек ассоциациясы) <https://ija.kg/biznes-i-gosudarstvo/>

иш берүүчүлөр менен окуу жайлардын ортосунда келечек кесипкөй кадрларды даярдоо максатында түз байланышты жөнгө салууга көмөк көрсөтө алышат, иш берүүчүлөрдүн окутуу жана баалоо процессине катышуусуна, ошондой эле бүтүрүүчүлөрдү сертификациялоого көмөк көрсөтүшү мүмкүн.;

Кыргыз Республикасынын ачык маалыматтар порталы – бул ачык маалыматтар жаатында мамлекеттик саясатты ишке ашыруунун негизги инструменттеринин бири, ага системаны түзүүчү элементтин ролу берилет, ачык маалыматтардын экосистемасынын өзөгү КР болуп саналат.

Кыргыз республикасынын ачык маалыматтар порталында мамлекеттик бийлик органдарынын, аймактык бийлик органдарынын жана башка уюмдардын ачык

маалыматтары тууралуу бир топ актуалдуу маалыматтар топтолгон, анда документтештирилген маалымат топтомдору жайгаштырылган, маалымат топтомдору жарыяланган шилтемелер берилген:

бизнес-ассоциациялардын тизмеси: <https://data.gov.kg/kv/dataset/spisok-biznes-associacij/resource/9d2f9165-7bf0-4b33-9b5c-e7b1c183c75a>

*региондор боюнча инвестициялык долбоорлордун тизмеси: <https://data.gov.kg/kv/dataset/spisok-investicionnyh-proektov-s-regionov-dlva-investicionnyh-lotov/resource/18a855ea-8cf9-4873-a77c-ccabbf9f3a77>

III. ЖАМУнун бүтүрүүчүлөрүн көзөмөлдөө

ЖАМУ эмгек рыногундагы өз бүтүрүүчүлөрүнүн абалы жөнүндө маалыматты такай чогултууну жүзөгө ашырат, бүтүрүүчүлөрдүн сапаты жөнүндө баалуу маалыматты алышат. Бүтүрүүчүлөрдү байкоо боюнча изилдөөлөрдүн натыйжалары төмөнкүлөрдү аныктоого жардам берет:

- ЖАМУнун бүтүрүүчүлөрү пландаштырылган квалификациялык жумуш орундарын толуктай алдыбы;

- ЖАМУнун бүтүрүүчүлөрү өздөрүнүн даярдыгын канааттандыралык деп эсептешеби.

Бүтүрүүчүлөрдү сурамжылоонун жыйынтыктары боюнча алынган маалыматтар окуу программаларын коррекциялоого жардам берет (окутуунун натыйжалары, модулдардын мазмуну, окуу-методикалык материалдар).

Окуу жайларга Кыргыз Республикасында апробацияланган бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөө методологиясын колдонуу сунушталат. КР Билим берүү жана илим министрлигине караштуу Башталгыч билим берүү агенттиги тарабынан бекитилген бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөө боюнча колдонмо

http://kesip.kg/docs/tracerstudy_guide_rus.pdf

бул бүтүрүүчүлөр жөнүндө маалыматтарды чогултуу жана талдоо процессин уюштуруу жана жүргүзүү боюнча практикалык сунуштарды камтыйт.

Бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөө боюнча колдонмодо байкоону эки этапта жүргүзүү сунушталат:

1 – окуу жайды аяктоо алдында,

2 – окуу жайды аяктагандан 9 айдан кийин.

Изилдөөлөрдүн негизинде бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөөдө төмөнкүдөй кадамдар сунушталат:

1. Ишке тартылган кызматкерлерди процесске даярдоо;

2. Окутуунун акыркы жылында студенттерди даярдоо;

3. Байланыш маалыматтар базасын түзүү жана жогорулатуу;

4. Аяктап жаткан учурда жана ишке орношуу мезгилиндеги изилдөөлөр боюнча маалыматтарды чогултуу;

5. Кагаз анкеталарын колдонгон учурда он-лайн платформага маалыматтарды киргизүү;

6. Эки фазада чогултулган маалыматтарды талдоо;

7. Окуу жайында эки фазаны байкоо жүргүзүүнүн натыйжаларын талкулоо жана презентациялоо.

1.Бүтүрүүчүлөрдү байкоого алуу жоопкерчилиги

ЖАМУ бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөө боюнча изилдөөлөрдү жүргүзүү үчүн жооптулардын тобу түзүлүүсү зарыл:

- * проекттин координатору (эксперт, байланышчу адам);
- * төмөнкүдөй милдеттери менен эксперттик топтун мүчөлөрү: долбоорду башкаруу, IT (онлайн-анкета), отчетторду жана презентацияларды даярдоо; статистикалык талдоо;
- * тышкы өнөктөштөр.

Ошондой эле ЖАМУнун кайсы структуралык бөлүмү бүтүрүүчүлөргө байкоо жүргүзүү үчүн жооп бере тургандыгын чечүү зарыл. Бул структуралык бөлүм факультеттердеги жана бөлүмдөрдөгү жооптуулар менен түздөн түз иш алып барат.

Окуу жайдагы маалыматтар боюнча эл аралык тажрыйбаны эске алуу менен уюштуруу чечимдерин кеңири спектрде жүргүзүүгө мүмкүн болот. Кээ бир чет өлкөлөрдө, мисалы, Германияда, бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөө боюнча изилдөөлөр сапатты башкаруу үчүн жооптуу бөлүмдөр тарабынан ишке ашырылат.

Бул бөлүм үзгүлтүксүз сурамжылоолорду (мисалы, курска баа берүү, окуучуларды жана окутуучуларды изилдөө сыяктуу) жүргүзгөндүгүнө байланыштуу изилдөө борбору катары да иш жүргүзө алат.

2.Маалыматтар базасын түзүү

Ар бир программанын акыркы окуу жылында бүтүрүүчүлөрдүн байланыш базасын түзүү үчүн сунуш берилет.

Бул байланыш базасында бүтүрүүчү жана анын байланыштары жөнүндө бардык негизги маалыматтар камтылууга тийиш:

- * Бүтүрүүчүнүн Аты-жөнү;
- * Бүтүрүүчүнүн жынысы (аял / эркек);
- * Адистиги (даярдоо багыты);
- Бүтүрүүчүнүн электрондук дареги;
- * Мобилдик телефон номери;
- * Стационардык телефондун номери;
- * Бүтүрүүчүсү тарабынан колдонулган коомдук желе;
- * Телефондорунун номерлерин кошкондо ата-энелердин/камкорчунун байланыш маалыматтары;

Көзөмөлдөө процессин баштоонун алдында бүтүрүүчүнүн маалымат базасына берилген байланыш маалыматтарын текшерүү керек.

Так эместиктерди тапкан учурда, маалыматтар базасына өзгөртүүлөрдү киргизүү зарыл. Бүтүрүүчү менен биринчи байланыш байкоого катышуу, ишке орноштурууну сурамжылоо жөнүндө жана бүтүрүүчүнү ага катышууга түрткү берүү жөнүндө маалымдоо боюнча болууга тийиш.

3.Маалыматтарды чогултуу ыкмалары

Бүтүрүүчүлөрдү көз салып турууга бүтүрүүчүлөр жөнүндө маалымат чогултуу үчүн төмөнкү ыкмаларды пайдалануу менен жүзөгө ашырылышы мүмкүн:

- * Он-лайн анкетасы;
- * Кагаз анкетасы;
- Телефондук маек;

Телефондук маек бүтүрүүчүлөр Интернетке (өзгөчө алыскы жерлерде) кирүү мүмкүнчүлүгү чектелген учурда пайдаланылат.

4.Бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөө жыйынтыгынын пайдалуулугу

ЖАМУ өз бүтүрүүчүлөрүн көзөмөлдөө боюнча дайыма сурамжылоо жүргүзүүдө өзүнүн программаларынын сапаты жана аларды жакшыртуу боюнча сунуштары жөнүндө баалуу маалыматты ала алат.

5.Изилдөөнүн негизги суроолору / максаты

Бүтүрүүчүлөрдү көзөмөлдөө боюнча эл аралык практикага ылайык келтирүүнүн негизинде европалык билим берүү фонду тарабынан окутулган жана жалпылаштырылган көндүмдөрдү жана сабактарды болжолдоо жана өз ара салыштыруу боюнча колдонмодо дээрлик бардык изилдөөлөрдү байкоо жүргүзүү алкагында төмөнкүдөй суроолорго жооп берүүгө тийиш:

- * Окуу жайды бүтүргөндөн кийин бүтүрүүчүлөр менен эмне болуп жатат?
- * Алар алгылыктуу учурда акы төлөнүүчү жумуш менен камсыз боло алдыбы?
- * Алар окуу жайында алган билимдерин жана көндүмдөрүн колдоно алдыбы? Эгерде колдоно албай калса анын себептери кандай?
- * Кандай көндүмдөр эмгек рыногунда талап кылынат?

Мындай маселелер, адатта, бүтүрүүчүлөрдүн көзөмөлдөө боюнча изилдөөлөрдүн эки негизги милдеттери менен камтылат:

1. бүтүрүүчүлөрдүн ишке орношуусун өлчөө үчүн (эмгек рыногу жөнүндө маалымат); негизги темалар:

- иш менен камсыз болгон кырдаал;
- биринчи жумуш үчүн зарыл болгон убакыт;
- жумуш издөө узактыгы;
- эмгек акы / киреше;
- кызматы;
- экономика сектору;
- эмгек милдеттери / милдеттенмелери;
- иштөө убактысы;
- ишинен канааттануусу;
- компетенцияларды жана зарыл компетенцияларды пайдалануу;
- окуу программасындагы / окутуу программасынын пайдалуулугу;

2. окуу программасын (ретроспективдүү баалоо) жакшыртуу үчүн бүтүрүүчүлөрдөн сын-пикир чогултуу;

негизги темалар:

- кошумча билим берүү жана окутуу (билим берүү траекториясы);
- андан ары билим берүү жана окутуу зарылчылыгы жөнүндө;
- окутуу / окуу программасын баалоо;
- окуу программасындагы окутуунун күчтүү жана алсыз жактары;
- окутууну жакшыртуу боюнча сунуштар.

Үлгү катары ЕФО (Европейский фонд образования) тарабынан сунуш кылынган анкеталарды болжолдоо жана тиешелүү сабактарга катыштыруу боюнча Колдонмодо пайдаланууга болот.

Ошондой эле ЭЭУ (Проект Международная организация труда, МОТ) долбоору кесиптери жана квалификациялар боюнча кадрларды жылына чыгаруунун саны жана алардын эмгек рыногуна чыгышы жөнүндө маалымат чогултуу методикасын сунуштайт. Ошондуктан, бир катар жылдар бою биз мурдагы жылдары чогултулган баалоо маалыматтарын колдоно алабыз. Баалоо маалыматарынын негизинде эмгек рыногунда бүтүрүүчүлөрдүн кесиби боюнча ырастоо үчүн жаңы изилдөөлөрдүн пайда болушу менен жаңылап туруу керек. Учурдагы жана күтүлгөн вакансияларды толтурууда кесиптик билим берүү системасынын бүтүрүүчүлөрүнүн ролу окуу бүткөн жылда эмгек рыногуна (кайсы

кесип боюнча) кошулууну каалаган адамдардын санына жараша болот. Кадрлардын абсолюттук ири чыгарылышы аяктап бара жаткан жылы иштөөнү каалаган бүтүрүүчүлөрдүн анча көп эмес санына айланышы мүмкүн. Окууну улантып жаткан бүтүрүүчүлөр жумушчу күчүнүн курамына кирбей калат, ошондуктан, жумушчу сунуш катары эсептелбейт. ЭЭУнун методологиясын практикалык колдонуу, эмгек рыногунда кадрларга карата учурдагы жана болжолдонгон суроо-талапты эске алуу менен кесиптер боюнча квалификациялуу кадрлардын ашыкча жана жетишсиздигин азайтууга багытталган.

IV. Иш берүүчүлөрдү түздөн-түз сурамжылоо

ЖАМУ аймактык эмгек рыногунда кадрларга болгон муктаждыктар жөнүндө туура маалымат алуу үчүн иш берүүчүлөрдүн арасында сурамжылоо жүргүзүлөт.

Кызыкдар тараптардын катышуусу менен кесиптик билим берүү чөйрөсүндө кызмат көрсөтүүлөрдүн натыйжалуулугун жана сапатын жогорулатуу проблемаларына мониторинг жүргүзүүдө иш берүүчүлөр ЖАМУнун бүтүрүүчүлөрүнүн көндүмдөрүнө жана билимдерине коюлган талаптарды айкындоого өбөлгө түзөт, жаңы адистерди даярдоодо, жаңы көндүмдөрдү киргизүү зарылдыгы жөнүндө маалымат менен камсыз болушат, инновациялык технологияларды колдонуу менен байланышкан долбоорлорду ишке ашырууга мүмкүн болот.

Сурамжылоо жүргүзүү максатында окуу жай кокустук тандоолорго душар болот жана иш берүүчүлөрдүн чөйрөсүн аныктай алат.

Тандап алуу окуу жайдын чектелген ресурстарына жараша, ошол эле учурда акылга сыярлык жана жетиштүү болушу керек.

Жергиликтүү эмгек рыногундагы иш берүүчүлөрдүн байланыш маалыматтарын Ачык маалыматтар порталынан, Акипресс маалымат порталынан, өкмөттүк органдардын сайттарынан табууга болот.

Өндүрүштүк практика жана карьера бөлүмү тарабынан түзүлдү

**Түзүүчүлөр: Н.С.Жолдошалиева
Ч.М.Бабакулова**

Иш берүүчүлөрдүн сурамжылоосу

Урматтуу респондент!

Адистерди даярдоо боюнча жумуш берүүчүлөрдүн күтүүлөрүн түшүнүү максатында, сиздерди ишканалар менен уюмдардын жетекчилеринин сурамжылоосуна катышууга чакырабыз.

Бул сурамжылоонун максаты - жумуш берүүчүлөрдүн базардын учурдагы жана келечектеги адистерге болгон муктаждыктары, Жалал-Абад мамлекеттик университетинин жогорку жана орто кесиптик билим берүү менен өз ара аракеттенүү механизми жөнүндө тикири жөнүндө маалымат алуу.

Сураныч, төмөндөгү суроолорду жана аларга берилген жоопторду кунт коюп окуп чыгыңыз (бирөөсүн да өткөрүп жибербеңиз!) Жана жеке көз карашыңызды эң туура чагылдырган жоопту тегеректеп (бөлүп) коюңуз. (Эгерде анкетадагы суроодо жооптордун бир нече варианты болушу мүмкүн экендиги көрсөтүлбөсө, анда бир гана вариантты текшерипиз).

1. Сиздин ишкана / уюмдун уюштуруу-укуктук формасы кандай?

- а) мамлекеттик уюм / мекеме
- б) министрлик, комитет, департамент, департамент
- в) иштеген жери / мекемеси
- г) коммерциялык эмес ишкана / мекеме

2. Сектор / өнөр жай _____

3. Сиздин уюмдагы кызматкерлердин санын көрсөтүңүз

- а) 5 адамдан 20 адамга чейин
- б) 20дан 50гө чейин
- в) 50дөн 200гө чейин

4. Алардын ичинен аялдар ____ / эркектер ____

5. Квалификациялуу канча бүтүрүүчү иштейт:

- а) жогорку билимдүү _____
- б) орто билимдүү _____

6. Жакынкы 3 жылда компанияга канча кызматкер керек болот?

а) адистик _____

б) кесиби _____

в) Алардын ичинен аялдар ____ / эркектер ____

7. Кандай адистеги кызматкерлеринизди окутууга даярдоого даярсыз?

а) менеджерлерди _____

б) техниктерди _____

в) финансисттерди _____

г) IT адистерди _____

д) логисттерди _____

е) башка _____

9. Окуу программасын өркүндөтүү боюнча сунуштарыңыз

Сурамжылоого катышканыңыз үчүн чоң рахмат!!!